

Slovensko sa dostalo do vývojovej pasce: čo teraz?

Ladislav Kováč

I. Na úvod niekoľko relevantných princípov biopolitiky:

1. Človek je produktom biologickej evolúcie; jeho prirodzenosť je nemenná. Sme bojzlivé živočích, skupinové tvory a mýtofilí: solidárni vo vlastnej skupine, pociťujeme averziu k cudzím. Argumenty z biológie, možno viac než z iných oblastí, opodstatňujú Huntingtonovu tézu: budúce storočie bude storočím konfliktov medzi kultúrami. Vlokálnych rozmeroch i globálne.

2. Výsledný smer i rýchlosť pohybu súčasného sveta sú určené vektorovým sčítaním veľkého počtu sociálnych síl, nepatrných i ohromných. Práve preto však platí Kissingerovo chápanie politiky ako geopolitiky: politická podoba sveta je v podstate vytváraná silovým príspevkom iba niekoľkých štátnych (a postupne stále viac nadštátnych) veľmocenských zoskupení. Malé štáty sú zanedbateľné; aj v najlepšom prípade sú iba pešiakmi na geopolitickej šachovnici.

3. Sociálna dynamika je nelineárna a plná nestabilit. Je teda v princípe nepredvídateľná. A predsa jeden druh prognóz je užitočný: varovné scenáre. Mali by mobilizovať.

Taký je zmysel tohoto uvažovania.

II. Niekoľko relevantných slovenských reálií:

1. Slovenská spoločnosť je rozčestnutá viacerými trhlinami. Jedna, dávna: metodovsko-wichingovská - vajatanie medzi západnou a byzantskou (v dnešnej podobe euroatlantickou a slovansko-ruskou) orientáciou. Druhá: rozštiepenie kultúrnej elity na tú, ktorá je výsledkom československého duchovného formovania a druhú, čo je samorastom - s labilnými hodnotami, zakomplexovanú, xenofóbnu. Hlavným zdrojom ťažkostí Slovenska nie je nacionalizmus tej druhej - je oportunný; keď sa jej nebude rentovať, zanechá ho: za komunizmu vyznávala internacionalizmus - ale jej polovzdelanosť a chabá profesionalita: v súčasnej strednej a staršej generácii sú už neodstrániteľné.

2. Ako mnohí ukázali (naposledy Dušan Škvarna v *Historickej revue* 4/98, str. 12), slovenská politika sa vyznačovala absenciou pozitívneho programu. História ju vždy zaskočila nepripravenú a program, ktorý bol narýchlo zimprovizovaný, bol iba obranný. Romantizmus, utópizmus a naivné moralizovanie patrili, až na pár výnimiek (Ján Lajčiak, Milan Hodža) - a, *horribile dictu*, aj patria - k politickému mysleniu slovenských politikov. A aj publicistov - na tento fakt dnes treba, bohužiaľ, zvlášť upozorniť. Bezzásadové menenie názorov v inej časti súčasných politických a kultúrnych elít nie je vyjadrením ochoty k polemike a kompromisom, ale zlým dedičstvom z komunistickej éry - ontologickým pragmatizmom.

3. Analyzujúc slovenskú politickú realitu v r. 1997 dospela Soňa Szomolányi (v knihe *Slovensko: problémy konsolidácie demokracie*, str. 22) k presvedčeniu, že Slovensko, fázovo oneskorené za svojimi susedmi, je ohrozené „vývojovou pascou“. Buď svojich susedov dobehne, alebo môže premeškať jedinečnú historickú príležitosť. V r. 1998 je namieste tvrdenie, že príležitosť premeškalo a je v pasci:

- Akokoľvek by dopadli jesenné voľby, treba už rátať s tým, že sa Slovensko nedostane dodatočne medzi štáty, ktoré vstupujú do NATO a ktoré majú reálnu nádej na členstvo v Európskej únii. Mečiar, národné nešťastie Slovákov, tragický politik (a zároveň, ako to už patrí k slovenským paradoxom, komická figura), ktorému sa pod babráckymi rukami rozsypaná fungujúci československý štát a ktorý Slovensku zarúbal cestu na západ, nebol plodom nepravdepodobnej náhody, ale logickým, aj keď kontingentným faktorom slovenskej politickej a kultúrnej nezrelosti. Tá sa musela vyjať takto, vyjavuje sa ináč a ešte sa sa v iných podobách vyjaví. Západní experti to vedia a podľa toho svojim vládam radia.

- Po zjednotení Nemecka pretieklo z jeho západnej časti do postkomunistickej bývalej NDR bilión (tisíc miliard) mariek. Ani táto nepredstaviteľne veľká suma nestačila na odstránenie dôsledkov komunistického splundrovania. Pripojenie troch krajín strednej Európy k Európskej únii bude ešte väčšou záťažou, a to pre celú západnú Európu. Po ťažkej skúsenosti, ktorá týmto Úniu čaká, daňoví poplatníci Únie už jej rozšírenie o ďalšie postkomunistické štáty neodsúhlasia. (Aspoň nie v najbližších desaťročiach.)

- Absolútna väzba slovenskej energetiky na ruské zdroje, zničujúca obchodná bilancia s Ruskom, zamorenie Slovenska ruským (mafiańským?) kapitálom zväzujú Slovensko ekonomicky pupočnou šnúrou s Ruskom a robia krajinu neatraktívnu pre západný kapitál (je dobre zapamätať si varovné číslo: na Slovensku je ho iba 8% v porovnaní s Maďarskom). Pripomínajme si Borisa Nemcova (Sme plus, 22/97, str. 32): „*Rusko má veľmi blízko k tomu, aby sa z neho stal úplne skorumpovaný a skriminalizovaný kapitalistický štát. Ľudia, ktorí nechcú žiť v krajine riadenej banditmi, majú asi 20-percentnú šancu zmeniť to.*“

III. Čo robiť?

1. Slovenské elity dosiaľ vždy po prehre prepádli rezignácii. Alebo cynizmu. Jedno ani druhé nesmieme pripustiť. Politické a kultúrne elity by mali začať pripravovať program pre politické prežitie Slovenska v situácii, keď hranica NATO a Európskej únii bude ležať na Bielych Karpatoch a rieke Morave. Nespustiť oči z varovných prstov Kissingera a Huntingtona. Ak sklamaný a rezignovaný politický romantik Ľudovít Štúr hľadal pred 150 rokmi záchranu Slovákov v tom, že sa pripoja k Rusku a príjmu ruský jazyk a pravoslávie (v diele *Slovanstvo a svet budúcnosti*), realistické myslenie musí príslušnosť Slovákov k západnej kultúre brať ako svoju základnú axiómu. Akokoľvek osamotení, nesmieme pripustiť zrútenie Slovenska do ruskej kultúrnej sféry. Treba sa pripraviť na chaos a na agresivitu imperiálnych ambícií, ktoré v Rusku nastanú po odchode Jelčina. Po dvoch stáročíach obranného reagovania na maďarské politické a kultúrne iniciatívy potrebuje Slovensko pozitívny program voči maďarským spoluobčanom i voči Maďarskej republike - dosiaľ ho nemá jediná slovenská politická strana! - a rovnako voči Českej republike. S imperatívom: je životne dôležité, aby sa s Českom udržal spoločný ekonomický a kultúrny priestor.

2. Priame, denné kontakty politickej a kultúrnej elity s občanmi, k akým dochádza v predvolebnej situácii, by nemali skončiť voľbami. Sú tri oblasti, kde je treba vzdelanostne zasiahnuť:

- Vykoreniť nostalgiu za komunizmom, ktorú zneužívajú demagógovia. Aj na príklade oných bilión mariek, čo spotrebovala konsolidácia východného Nemecka, viesť občanov k triezvemu poznaniu, že komunizmus vyčerpá až do dna ekonomický a duchovný kapitál Slovenska. Nevyhnutne nespravodlivá privatizácia, platy päťkrát nižšie ako v západných štátoch, kriminalita, mravná spustlosť, to všetko je poplatok, čo za bývalé „sociálne istoty“ komunizmu dnes platíme. A budeme platiť po desaťročia. Sami - na hranici znesiteľnosti; vybrádnutí z biedy nám mohla pomôcť Európa.

- Odstrániť dva doočbívajúce analfabetizmy bežného občana Slovenska: právny a fiškálny. Mečiarokracia sa dokázala demokraticky etablovať a udržovať iba vďaka tomuto analfabetizmu. Len vďaka nemu sa občania nečinne prizerajú, ako mocní beztrestne porušujú

posvätnosť zákonov; len vďaka nemu im ani nenapadne, že všetko, čo štát štedrým priehrstím rozdáva a rozhadzuje, ide z jediného zdroja: z ich daní.

- Podstatne zvýšiť zahranično-politickú gramotnosť. Verejnosť treba poučovať najrozmanitejšími prostriedkami, pod akú geopolitickú hrozbu sme sa dostali a aké alternatívy nám ostávajú. „Tretej privatizácii“, predaju temer zadarmo rozdaného štátneho majetku z rúk obdarovancov a zlodějov do rúk cudzieho kapitálu sa nedá zabrániť; skôr je asi žiadúca - bez kapitálu sa nehne. Ale len poučená verejnosť môže ako-tak presadzovať - najmä tlakom na parlament na urýchlené prijatie odpovedajúcich zákonov - aby sa tento majetok dostal spoľahlivým západným firmám, čo začnú s reštrukturalizáciou a modernizáciou výroby, a nie podivným útvarom, ako dosiaľ poväčšine ruského pôvodu, čo zaň zaplatia špinavými peniazmi.

3. I napriek konštatovaniu (v rámci varovného scenára), že dvierka pasce už zapadli, celý dômysel politikov i intelektuálov Slovenska by sa mal dnes upínať na pokus predsa len nás ešte dostať, v poslednej minúte, medzi krajiny bývalej Visegrádskej štvorky. Všetko treba obetovať tomuto úsiliu. Pre politické strany, no najmä pre vládu, ktorá vyjde z volieb, by naskočenie Slovenska do odchádzajúceho vlaku, posledného, malo byť prioritou priorít.